

Miten kehittää tulevaisuusajattelua yksilötasolla? -työkirja

Hanke rahoitetaan osana unionin Covid-19-pandemian johdosta toteuttamia toimia.

Pohdittavaa

- Jokainen meistä ajattelee tulevaisuutta: tätä hetkeä, huomista, ensi vuotta tai pidemmälle
- Tulevaisuuden ajattelu on ehto tulevaisuuden tapahtumiselle
- Tulevaisuusajattelu on ihmiselle luontaista, mutta sitä voi myös oppia ja opettaa
- Tulevaisuuden jäsenneily tarkastelu auttaa hahmottamaan monimutkaiselta tuntuvaa tulevaisuutta sekä omaa rooliamme toivottavan tulevaisuuden tekemisessä

Tulevaisuusajattelun eri tasoja

- **Henkilökohtainen taso:** mitä tapahtuu minulle seuraavassa hetkessä, huomenna, ensi vuonna, 10 vuoden päästä
- **Lähiympäristön taso:** mitä tapahtuu koulussani, kotona, kaupungissani tässä hetkessä, ensi vuonna, 10 vuoden päästä
- **Globaali taso:** mitä tapahtuu eri maissa, maailmassa tässä hetkessä, ensi vuonna, 10 vuoden päästä
- **Millainen on mahdollinen, todennäköinen, toivottava ja ei-toivottava tulevaisuus?** Vastaus on erilainen riippuen yksilöstä (samoin kuin se on erilainen riippuen organisaatiosta)

Miksi tulevaisuusajattelua?

- Organisaation tasolla kyse on ennakoinnista, strategioiden ja visioiden luomisesta: mikä on toivottava tulevaisuus ja polku siihen?
- Organisaation työntekijöiden tulevaisuusajattelun kehittäminen on tärkeää, jotta työntekijät kykenevät hahmottamaan mistä organisaation toivottava ja ei-toivottava tulevaisuus
- Yksilön tasolla tulevaisuusajattelu auttaa hahmottamaan omaa roolia organisaation tulevaisuuden tekemisessä ja ymmärtämään oman tulevaisuussuhteen vaikutuksen siihen
- Yksilö saa tulevaisuusajattelusta välineitä myös oman tulevaisuutensa pohtimiseen ja rakentamiseen

Tulevaisuusajattelun vaikutus

Tässä hetkessä tekemämme toimet, päätökset, valinnat ja reaktiot ovat yhteydessä siihen, millaisia uskomuksia, toiveita ja pelkoja meillä on tulevaisuudesta.

Tällä tavalla tulevaisuus on siis olemassa jo nykyhetkessä ja vaikuttaa siihen.

Kolme eri näkökulmaa tulevaisuusajatteluun yksilön tasolla

1. Suhde tulevaisuuteen
 2. Suhde itseen
 3. Suhde muutokseen ja valintoihin
- Seuraavilla kalvoilla esitellään esimerkki jokaisesta näkökulmasta sekä tulevaisuusajattelun kehittämiseen liittyvä harjoitus. Bonuksena osaamisen tunnistamiseen liittyvä harjoitus.
 - Kalvojen lopussa on lisää vinkkejä sekä lähteet
 - Harjoituksia voi tehdä itsekseen tai ryhmässä, jolloin niitä voi hyödyntää ryhmän (kuten vaikka työyhteisön) yhdessä tehtävään tulevaisuusajattelun kehittämiseen

1. Suhde tulevaisuuteen

- Tulevaisuusajattelun kehittäminen on hyvä aloittaa oman tulevaisuussuhteen tarkastelusta
- Suhtaudunko positiivisesti ja uteliaasti vai negatiivisesti ja epäuskoisesti?
- Odotanko, että asiat tapahtuvat vai pohdinko mahdollisia vaihtoehtoja etukäteen? (passiivinen vs. proaktiivinen)
- Millaista tulevaisuutta minä haluan? Mitä voin tehdä sen eteen?
- Mitä voin valita, miksi ja milloin? Mitä vaikutuksia valinnoillani on?

Tulevaisuuteen suhtautuminen?

PASSIIVINEN

Otat tulevaisuuden sellaisena kun se tulee vastaan. Toimit nykyhetkessä järkeväksi katsomallasi tavalla.

REAKTIIVINEN

Seuraat maailman ja toimintaympäristön muutoksia. Reagoit niihin ja muutat toimintaasi tarpeen vaatiessa.

PREAKTIIVINEN

Ennakoit mahdollisia tulevaisuuden muutoksia ja varaudut niihin.

PROAKTIIVINEN

Näet tulevaisuuden mahdollisuuksien maailmana. Pyrit aktiivisesti vaikuttamaan siihen omilla valinnoillasi ja ratkaisuillasi.

Harjoitus: tulevaisuussuhde

- Mieti millainen on tällä hetkellä oma suhtautumisesi tulevaisuuteen: passiivinen, reaktiivinen, preaktiivinen vai proaktiivinen.
- Mitkä asiat ovat vaikuttaneet suhtautumistapaasi?
- Onko suhtautumistavassasi tapahtunut muutosta elämäsi aikana? Miten ja miksi?
- Miten arvelet tulevaisuussuhteesi vaikuttavan siihen miten toimit tulevaisuutta koskevissa päätöksissä ja toiminnassasi?
- Keskustele kollegan tai jonkun lähipiiriisi kuuluvan kanssa tulevaisuuteen suhtautumisesta. Eroavatko suhtautumistapanne tai mitä ajatuksia harjoitus herättää teissä?

Harjoituksessa on hyödynnetty [Tulevaisuusohjauksen työkirjaa](#) (2017)

Pohdittavaa

- Tulevaisuusajattelu pyrkii lisäämään yksilön proaktiivista otetta tulevaisuuteen. Tulevaisuus näyttäytyy enemmän mahdollisuuksien kuin uhkien maailmana ja yksilö pyrkii itse vaikuttamaan aktiivisesti tulevaisuuteen.
- Suhtautuminen tulevaisuuteen vaihtelee eri ikävaiheissa ja elämäntilanteissa. Aina emme voi olla proaktiivisia.
- Miten suhtaudun nyt? Miten suhtauduin nuorena? Miten 10 vuoden päästä?
- Miten haluaisin suhtautua tulevaisuuteen ja miten voi edistää tätä tavoitetta?
- Miten tulevaisuussuhteeni vaikuttaa muihin ihmisiin tai eri elämänalueisiin (esim. työhöni tai vapaa-aikaani)?

2. Suhde itseen

- Tärkeä osa tulevaisuusajattelua on tunnistaa mikä kaikki vaikuttaa ajatteluun ja valintoihin. Arvoilla on tässä keskeinen rooli.
- Arvot ovat kulttuurisidonnaisia, ajassa muuttuvia ja vaikuttavat ihmisen kokemukseen hyvästä elämästä
- Arvot vaikuttavat esimerkiksi siihen mitä pidämme tärkeänä, millä perusteella teemme valintoja, mitä valitsemme ja miten toimimme
- Asenteet ovat tapoja suhtautua ympäröivään maailmaan. Asenteet pohjautuvat arvoihin.
- **Arvoristiriita epämotivoi ja uuvuttaa.** Esim. jos omat ja työpaikan arvot eivät kohtaa – miten tulemme tästä tietoiseksi ja miten muutamme tilannetta?

Harjoitus: Arvojen tunnistaminen

Laadi miellekartta, jossa tarkastelet omia arvojasi. Piirrä ensin paperin keskelle itsesi ja sen ympärille haarautuen millaisissa eri rooleissa omassa elämässäsi toimit (esim. 3-4 roolia). Erilaisia rooleja voivat olla esim. työntekijä/yrittäjä, ystävä ja perheenjäsen, kansalainen.

Tarkastele jokaisen roolin kohdalla ja kirjaa ylös:

- **Mitä arvoja pidät tärkeinä ja haluat edistää?**

Voit poimia näitä asioita esimerkiksi erilaisista arvolistauksista, joita löytyy netistä.

- **Missä voit edistää näitä arvoja?**

Täydennä karttaan esimerkiksi erilaisia työtehtäviä tai työskentelyn tapoja, luottamustehtäviä, harrastuksia tms.

- **Keiden kanssa voit näitä asioita edistää?**

Millaista toimintaa, osaamista tai yhteisiä pelisääntöjä tarvitaan?

Harjoituksessa on hyödynnetty [Monialaisen uraohjauksen verkkovalmennus](#) -sivuston vastaavaa tehtävää.

Pohdittavaa

- Oliko omien arvojen tunnistaminen helppoa vai vaikeaa?
- Ovatko arvosi muuttuneet elämän aikana? Jos, niin mistä syystä?
- Ovatko omat arvosi ristiriidassa työpaikan arvojen kanssa?
- Käydäänkö työpaikallasi arvokeskusteluja? Miksi, miksi ei?
- Arvojen miellekarttaa voi hyödyntää työpaikalla yhteisen arvokeskustelun pohjana

3. Suhde muutokseen ja valintoihin

- Muutosta on ollut aina, eikä meillä voi olla varmaa tietoa muutoksen suunnasta ja vaikutuksesta
- Oleellista ei ole saada varmaa tietoa muutoksesta – koska sitä ei välttämättä ole.
- Oleellista on tiedostaa mikä on suhteemme muutokseen. Keskeistä tässä on tiedostaa toimintaa ohjaava asenne ja arvopohja.
- Valinnat tehdään aina sen hetkisen parhaan ymmärryksen pohjalta ja ne eivät perustu pelkästään tietoon (tunteet, aiempi kokemus vaikuttavat). Perususkomukset vaikuttavat valintoihimme.
- Valitsemme elämässämme useita kertoja ja niillä on eri merkitys eri elämänvaiheessa ja tilanteessa

Perususkomukset

- Päätöksenteon kulmakiviä, joihin luotetaan
- Vaikuttavat siihen, mitä pidämme mahdollisena, todennäköisenä ja toivottavana.
- Usein sanoin lausumattomia, osittain tiedostamattomia ja voivat sisältää myyttisiäkin aineksia
- Perususkomuksia ei usein kyseenalaisteta
- Voivat rajoittaa ajattelua ja vaihtoehtojen kirjoa
- Esim.
 - Taloudellinen kasvu on Suomessa tärkeä yhteiskunnallinen tavoite
 - Tietotekninen kehitys ja leviäminen eri aloille tapahtuu joka tapauksessa
 - Kansainväliset ympäristösopimukset vaikuttavat myös Suomen liikenteeseen
 - Neuvostoliiton olemassaoloa ei mikään horjuta

Harjoitus: perususkomusten ravistelua

- Millaisia perususkomuksia tunnistat liittyen:
 - a) Itseesi (esim. uskomukset omaan osaamiseen tai sen kehittämiseen liittyen, tai omaan tulevaisuuteen liittyen)
 - b) toimialaasi/työhösi (esim. ketkä ovat alan asiakkaista, mikä alassa ei muuta, muuttuu tai katoaa, mitä asioita tullaan tarvitsemaan tulevaisuudessa, miten asioita tullaan tekemään jne.?)
- Mistä uskomukset ovat lähtöisin ja ovatko ne totta? Mikä todiste sinulla asiasta on? (mieti sekä henkilökohtaisella että toimialan tasolla)
- Miten perususkomukset ovat vaikuttaneet tulevaisuuteen liittyviin valintoihin ja tekoihin (mieti sekä henkilökohtaisella että toimialan tasolla)?
- Mitä pitäisi tapahtua, jotta uskomus muuttuisi (mieti sekä henkilökohtaisella että toimialan tasolla)? Mikä olisi muutoksen vaikutus? (mieti sekä henkilökohtaisella että toimialan tasolla)?

Pohdittavaa

- Muutosta tarkastellessa on tärkeää miettiä myös mikä todennäköisesti ei muutu vaan on pysyvää
- Mikä ei muutu? Minkä haluamme säilyvän? Mitä voimme tehdä, että näin tapahtuu?
- Esim. 30 vuoden päästä syömmme yhä todennäköisesti ruokaa, haluamme olla vuorovaikutuksessa, asumme jossain jne.
- Muutosten syklit ovat erilaisia ja muutoksen vaikutukset usein yliarvioidaan lyhyellä aikavälillä ja aliarvioidaan pitkällä aikavälillä

Bonus: osaamisen tunnistaminen

- Olemme hyviä tunnistamaan sitä osaamista, joka on kertynyt muodollisen koulutuksen kautta, mutta muualla kertynyt osaamisen, erityisesti vapaa-ajalla ja työelämässä kehitetyt taidot ja hiljainen tieto jäävät useimmiten huomaamatta, tunnistamatta ja sanoittamatta.
- Osaamisen tunnistamista voi ja tulee harjoitella
- Paras tulos kun tunnistamista tehdään yhdessä vertaisoppimisena
- Moninaisen ja kaikenlaisen osaamisen tekeminen näkyväksi ja käyttöön!
- Työyhteisössä: piiloon jäävän osaamisen huomaaminen ja osaamistarpeiden tunnistaminen

Harjoitus: Osaamisia tulevaisuuteen

- Voit valita seuraavista yhden tai useamman harjoituksen
- Mieti 3 osaamista / taitoa, jotka sinulla on ja 1-3, jotka haluaisit oppia. Taitojen ei tarvitse liittyä työhösi. Miten tai mistä olet näitä osaamisia hankkinut?
- Mitä osaamista ja taitoja sinulla on, jotka eivät liity suoraan nykyiseen työtehtävääsi/ammattiisi/opiskelemaasi alaan? Miten tai mistä olet näitä osaamisia hankkinut? Jos et tekisi sitä työtä mitä teet nyt, mitä työtä tekisit olemassa olevalla osaamisellasi?
- Mieti 3 osaamista / taitoa, joita alallasi tullaan tarvitsemaan tulevaisuudessa. Mitä näistä sinulla on? Entä jollain kollegallasi, jonka osaamista voisit hyödyntää? Mistä voisit hankkia puuttuvia osaamisia, joita haluaisit saada?
- Jos harjoituksen tekee ryhmässä (esim. työpaikalla), voidaan miettiä myös millaisia osaamisyhdistelmiä eri ihmisten osaamisista tulee. Oliko ryhmällä tiedossa harjoituksessa esiin tullut osaaminen? Miten sitä voitaisiin hyödyntää?

Harjoitus pohjautuu [Tulevaisuusohjauksen](#) koulutusmateriaaleihin

Tehtäviä tulevaisuudessa?

Robottiturvallisuuden tarkastaja • robottityönjohtaja • robottikouluttaja • robottityön suunnittelija • robottienergia-avustaja • robottivalmistuksen tarkastaja • tavaranylähettäjä ja -kulunvalvoja ja -huolija • tavararobottien ja tavaroiden pelastaja • joukkoistuskuljetuksen valvoja • 3D-tulostaja, -tuunaaja ja -lähivalmistaja • tavarastailisti • raaka-ainekonsultti • kiinteistövalvomomestari • robottirakennusmateriaalisäättäjä • robottirakennusmestari, -arkkitehti ja -valvoja • kunnossapitokauko-ohjaaja • robottiliikenteen "fleet manager" • 3D-mittaaja ja mallintaja • tavarastylisti • kaupunkiviljelijä • aineenvaihdunta-analyytikko • etäkokki • off-grid -huoltotarkastaja • nano-kuituinsinööri • rakentajarobottiasentaja ja -ohjaaja • peukutusmanageri • alustalobbari • mainekauppias • kyberturvamies • IoT-riskianalyytikko • robottivakuutusarvioija • robottikenttähuoltaja • viranomaisfasilitoija • lähipalvelunvälittäjä • mikrovakuuttaja • omavaraiskonsultti • diagnostiikkavalmentaja • implanttiasentaja • biosalapoliisi • proteesinsäättäjä • AI-psykologi • etäoppimismentori • virtuaalisomistaja • VR-tapah-tumakoordinaattori • joukkoistusrekrytoija • vertaistyön moderaattori • motivaatio-suunnittelija • koheesiomanageri • tarpeenetsijä/logoterapeutti • heimopäällikkö • hallinnon pelillistäjä • ...

Lähde: Risto Linturi & Osmo Kuusi (2018): [Suomen sata uutta mahdollisuutta 2018–2037: yhteiskunnan toimintamallit uudistava radikaali teknologia.](#)

Harjoitus: Osaamisia tulevaisuuteen

- Tehtävä tehdään ryhmässä
- Valitkaa edellisessä diassa olevista tulevaisuuden työtehtävistä viisi kiinnostavinta
- Kirjatkaa ainakin kahden ammatin kohdalle, mitä osaamisia/valmiuksia tarvitaan ko. työtehtävässä
- Osaamisia voi kirjata niin monta kuin keksii 5 minuutissa
- Voitte keskustella mistä ja miten osaamisia voisi hankkia
- Tehtävän voi tehdä post-it lapuilla tai sähköisellä alustalla.

Materiaalia työskentelyn tueksi: <http://tulevaisuudenammatit.fi/>

Pohdittavaa

- Osaaminen ylittää ammattilokerot, mutta ammattiin liittymätön osaaminen jää usein huomaamatta – ja siten myös hyödyntämättä
- Mitä osaamista tarvitset lisää ja haluat oppia?
- Mitä aiempaa osaamista voit hyödyntää ja miten? Mitä voit rakentaa sen päälle, syventää tai yhdistellä eri elämän alueilta hankittuun osaamiseen?
- Omat tavoitteet, arvot, toiveet tulevaisuuden työltä ja osaamisen kehittämisen suhde niihin?
- Osaamisen tunnistaminen on myös yksilön voimavara ja auttaa tunnistamaan omia tavoitteita
- Tulevaisuuden työelämässä työtä syntyy uusista yhdistelmistä:
 - Yllättävät osaamisyhdistelmät – itsellä ja muiden kanssa!
 - Törmäyksien mahdollistaminen?

Yhteenvedtoa tulevaisuusajattelun kehittämisestä

1. Pohdi aktiivisesti omaa suhdettasi muutokseen ja tulevaisuuteen
2. Harjoittele osaamisen tunnistamista ja käy keskusteluja osaamisesta ja sen kehittämisestä kollegoiden ja lähipiirin kanssa.
3. Luo tilaa vaihtoehtojen näkemiselle, luovuudelle ja uudenlaisten ideoiden ja yhdistelmien synnyttämiseksi
4. Tärkeää on opetella kyseenalaistamaan ja kysymään miksi ja entä jos?

Lähteitä ja sivustoja

- Aalto, Hanna-Kaisa – Heikkilä, Katariina – Keski-Pukkila, Pasi – Mäki, Maija & Pöllänen, Markus (toim.) (2022) *Tulevaisuudentutkimus tutuksi – Perusteita ja menetelmiä*. Tulevaisuudentutkimuksen Verkostoakatemian julkaisuja 1/2022, Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto, 481 s, <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-249-563-1>
- Ahvenainen, M., Heikkilä, K., Jokinen, L., Miettinen, S., Ollila, J., Pietikäinen, N. & Vuorisalo, K. (2017) [Tulevaisuus – Paljon mahdollista! Tulevaisuusohjauksen työkirja](#). Turku: Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto.
- Ketamo, Harri – Ollila, Johanna & Paaso, Laura (2022) Miten huomata yhä moninaisempaa osaamista? Sitran muistio, Helsinki. <https://www.sitra.fi/julkaisut/miten-huomata-yha-moninaisempaa-osaamista/>
- Linturi, Risto & Kuusi, Osmo (2018): Suomen sata uutta mahdollisuutta 2018–2037: yhteiskunnan toimintamallit uudistava radikaali teknologia. Helsinki: Tulevaisuusvaliokunta. https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/julkaisut/Documents/tuvj_1+2018.pdf
- Monialaisen uraohjauksen verkkokurssi: <https://monialainenuraohjaus.utu.fi/>
- Rubin, Anita: Tulevaisuuskientutkimus tiedonalana ja tieteellisenä tutkimuksena. Metodix – Metoditietämystä kaikille. <https://metodix.fi/2014/12/02/anita-rubin-tulevaisuuskientutkimus-tiedonalana-ja-tieteellisena-tutkimuksena/> 12/20214
- TOPI – tulevaisuudentutkimuksen oppimateriaali: <https://tulevaisuus.fi/>
- Tulevaisuusohjauksen sivusto: www.tulevaisuusohjaus.fi
- Tulevaisuuden ammatit: <http://tulevaisuudenammatit.fi/> (liittyy Linturin ja Kuusen raporttiin)

Ohjeistuksen koonti

Sari Miettinen, projektiasiantuntija

Turun yliopisto, Tulevaisuuden tutkimuskeskus

etunimi.sukunimi@utu.fi